

اثرات خداوند در جهان

مفهوم نظم در برهمن نظم

The effects of God in the world

The Atheism Delusion

<http://almahdyoon.co/doa.html>

<https://t.me/tavahomelhad>

Article 2

کارگروه توهم بی خدایی

پاسخ به شبهات خدا ناباوران

مفهوم نظم در برهان نظم

سلسله مقالات اثرات خداوند در جهان

مفهوم نظم در برهان نظم	عنوان مقاله
کارگروه توهم بی‌خدایی (مؤسسه وارثین ملکوت)	تهیه‌کننده
۱۳۹۷/۰۵/۲۷	تاریخ انتشار
بررسی اثرات خداوند در جهان هستی	موضوع مقاله

جهت کسب اطلاعات بیشتر در خصوص دلایل سید احمدالحسن
برای خدا ناباوران و ندانم‌گرایان، به تارنماهای زیر مراجعه نمایید.

www.almahdyoon.co

www.varesin.org

- برهان نظم چیست؟
- منظور از نظم در برهان نظم چیست؟
- تعریف نظم غایی چیست؟
- چطور وجود نظم، دلالت بر ناظمی آگاه دارد؟
- چرا ناظم، آگاه و هدف‌دار است؟
- چگونه نظم را در جهان هستی تشخیص دهیم؟

فهرست

- برهان نظم چیست؟ ۶
- نظم غایی چیست؟ ۴
- نظم غایی چگونه دلالت بر آگاهیِ ناظم دارد؟ ۷
- چگونه مجموعه‌های منظم در جهان را تشخیص دهیم؟ ۱۱

برهان نظم چیست؟

﴿إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَالْفُلْكِ الَّتِي تَجْرِي فِي الْبَحْرِ بِمَا يَنْفَعُ النَّاسَ وَمَا أَنْزَلَ اللَّهُ مِنَ السَّمَاءِ مِنْ مَّاءٍ فَأَخْيَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَبَثَّ فِيهَا مِنْ كُلِّ دَابَّةٍ وَتَصْرِيفِ الرِّيَّاحِ وَالسَّحَابِ الْمُسَخَّرِ بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ﴾

(قطعاً در آفرینش آسمان‌ها و زمین و پی‌درپی آمدن شب و روز و کشتی‌هایی که در دریا روان‌اند، با آنچه به مردم سود می‌رساند و آبی که خدا از آسمان فرو فرستاده و با آن، زمین را پس از مردنش زنده نموده و از هرگونه جنبنده‌ای در آن پراکنده کرده و (همچنین در) دگرگونی بادها و ابرهایی که میان آسمان و زمین مسخر است، نشانه‌هایی هست برای گروهی که خردورزی می‌کنند).

امام صادق (ع) در قسمتی از گفتار مفصل خود به مفضل بن عمر و در زمینه خدانشناسی و دلایل آن، نظم و اتقان موجود در جهان را یادآور شدند و فرمودند:

«نخستین عبرت‌ها و دلایل بر وجود خداوند، آفرینش این جهان و تألیف و نظم حاکم بر اجزای آن است؛ زیرا اگر با فکر و اندیشه خود در آن تأمل کنی و با عقل و خرد خویش داوری نمایی، جهان را چون خانه‌ای می‌یابی که همه وسایل و سازوبرگ‌های زندگی در آن آماده شده است. آسمان چونان سقف این خانه، و زمین چونان بساط و فرش این خانه، و ستارگان بسان چراغ‌ها، و معادن، ذخایر و اندوخته‌های آن هستند؛ و هر چیزی در جایگاه مناسب خود قرار داده شده است. انسان مالک این سرایی است که انواع حیوانات و گیاهان در خدمت او و برای تأمین نیازهای او قرار داده شده‌اند. این نظم و ترتیب دلیلی آشکار بر این است که جهان بر اساس تقدیر، حکمت و نظم و هماهنگی، طراحی و آفریده شده است، و آفریدگاری یکتا این نظم و تألیف را پدید آورده است»^۱.

ما در جهان هستی و حیات زمینی شاهد نظم هستیم، به گونه‌ای که وجود خود ما سراسر نظم می‌باشد. اگر انسان بخواهد ساختار وجود خود را مطالعه کند شگفتی‌های عجیبی در آن می‌بیند.

با مشاهده چنین نظم‌هایی، برهان^۲ نظم جهت اثبات وجود خداوند ارائه شد. (که یکی از رایج‌ترین، کهن‌ترین و آشناترین براهین اثبات وجود خداست).

برهان نظم از جمله استدلال‌هایی است که مبتنی بر مشاهدات طبیعت است که جهان را دارای نظم و قوانین می‌داند و در نتیجه، مؤثر آن را ناظم، طراح، هدف‌دار و آگاه معرفی می‌کند؛ زیرا در پدیده‌های طبیعی آن‌چنان ساختار، عملکرد، هماهنگی یا ارتباط درونی دقیقی وجود دارد، که انسان نتیجه می‌گیرد، ورای آن‌ها، یک طراح خلاق وجود دارد.

۱- علامه مجلسی، بحارالانوار، ج ۳، ص ۶۲.

۲- برهان در اصطلاح، برترین نوع استدلال است که با تکیه بر مقدمات قطعی و یقینی به نتیجه یقینی منتهی می‌گردد.

بارزترین جلوه‌های نظم برای بشر در عالم گیاهان و حیوانات و به‌ویژه خود انسان نمودار است و در حقیقت تخصص‌های مختلف علمی در حال بررسی کیفیت این مجموعه‌ها هستند که چگونه با هماهنگی خاصی، اهداف و آثار ویژه‌ای را در پی دارند. فیزیکدان معروف آیزاک نیوتون می‌گوید:

این‌همه نظم و زیبایی که ما در جهان مشاهده می‌کنیم، از کجا می‌آید؟ چگونه است که بدن جانوری با چنین مهارت و هنری ابداع شده است و از چه روی هر عضوی در جای خویش نیکوست؟ آیا چشم بدون اطلاع و احاطه بر علم مناظر و مرایا (نورشناسی) آفریده شده است؟ آیا از آثار و آیات طبیعت بر نمی‌آید که موجودی غیر جسمانی، حی و حکیم وجود دارد؟^۱

اما تقریر صحیح برهان نظم چیست؟

تقریر برهان نظم عبارت است از:

مقدمه اول (صغری): جهان (اثر) دارای نظم است.

مقدمه دوم (کبری): هر نظامی، ناظمی دارد. (صفت اثر دلالت بر صفت مؤثر دارد).

نتیجه: جهان دارای ناظم است (مؤثر جهان، ناظم آگاه و هدف‌دار می‌باشد).

مقدمه اول، حسی و تجربی است و می‌توانیم با شواهد علمی آن را بررسی کنیم.

و مقدمه دوم از بدیهیات عقلی است زیرا به حکم عقل، هر پدیده نظام‌مند و منسجم، مخلوق و مصنوع ناظمی آگاه و دارای شعور است.

اما اینجا سؤال پیش می‌آید، مراد از نظامی که در سطور پیشین به کاربردیم چیست؟ و چه نظامی ما را متوجه ناظمی آگاه می‌کند؟ و اساساً چرا ناظم، آگاه است؟ از این‌رو در ادامه به بررسی مفهوم نظم می‌پردازیم.

۱- کتاب علم و دین، ایان باربور، ترجمه بهاءالدین خرمشاهی، ص ۴۷.

Isaac Newton, Optics. 3rd Ed. {London, 1721}. Pp.344f.

نظم غایی چیست؟

تعریف نظمى که در برهان نظم استفاده می‌شود، عبارت است از وجود نوعی رابطه میان دو یا چند چیز که هدف مشخصی را دنبال می‌کنند؛ که به آن نظم غایی نیز می‌گویند؛ در این نظم، رابطه میان اجزا از نوع غایی است؛ یعنی هماهنگی و ارتباط اجزای سیستم برای رسیدن به غایتی^۱ مشخص و معین می‌باشد، مانند ساعت یا چشم.

اجزای ساعت را یک طراح، با دقت، کنار هم قرار داده است تا آن اجزا با هماهنگی تنظیم‌شده‌ای، طبق روال مشخصی کار کنند (غایت)؛ که در نتیجه ما بتوانیم در هر موقع از شبانه‌روز ساعت یا زمان دقیق را بدانیم (هدف).

یا در مثال چشم، تمام اعضا و بافت‌های چشم دقیق و هماهنگ کنار هم قرار گرفته‌اند و فعالیت می‌کنند تا عضو چشم به وجود بیاید (غایت) و در نتیجه، توانایی دیدن و نظاره محیط اطراف ممکن شود (هدف).

خوب است کمی به تفاوت غایت با هدف پردازیم.

۱- مقصد، فرجام.

اگر ما یک قطعه چوب و ابزار نجاری در دست داشته باشیم و بخواهیم صندلی درست کنیم، غایت ما ساخت صندلی است ولی هدف یا غرض از ساختن صندلی، نشستن بر روی آن است. در مورد تکامل چشم نیز چنین است. غایت مواد و قوانین، ساختن چشم است اما هدف از چشم، دیدن می‌باشد.

پس مشخص شد غایت، محصول و خروجی هماهنگی بین اجزاست و هدف، منافی است که از خروجی مجموعه (غایت) انتظار می‌رود؛ و طبق این تعریف، صندلی، غایت و نشستن بر روی آن، هدف است.

یعنی اگر در بین اجزای یک سیستم، جهت رسیدن به غایت و هدفی، هماهنگی مشاهده شود نتیجه می‌گیریم آن سیستم نظم غایی دارد.

البته در برخی موارد ممکن است ما نتوانیم پی به هدف ببریم و فقط شاهد غایت کار باشیم؛ مثلاً ممکن هست ما هدف خلقت برخی موجودات زنده یا پدیده‌های منظم طبیعی را ندانیم ولیکن غایت آن‌ها را می‌بینیم که وجود آن‌هاست.

پس در نتیجه اگر هدف را ندانستیم نمی‌توانیم نظم را زیر سؤال ببریم و صرفاً دیدن هماهنگی غایتمند و مشاهده غایت برای اثبات نظم کافی است.

ویلیام پِیلی^۱ معاون اُسقف کارلیسل و فیلسوف برجسته قرن هجدهم، برهان نظم را در کتاب الاهیات طبیعی این‌گونه تقریر^۲ کرده است:

«فرض کنید پای من، در حال عبور از صحرایی، به سنگی برخورد کند و با این سؤال روبرو شوم که چگونه این سنگ در آنجا قرار گرفته است. ممکن است پاسخ دهم که تا آنجا که من می‌دانم، این سنگ همواره اینجا بوده است. احتمالاً اثبات نامعقول بودن این پاسخ چندان آسان نخواهد بود؛ اما فرض کنید که بر روی زمین

1 – William Paley.

۲- این تقریر پِیلی، مشهورترین بیان تمثیلی از برهان نظم هست که از تمثیل میان ساعت و اجزای موجودات زنده بهره جسته است، درحالی‌که تقریری که ما ارائه می‌دهیم و صحیح می‌باشد، بر پایه استدلال قیاسی است که در صفحات قبل ذکر شد.

ساعتی یافته‌ام و باید بررسی شود که بودنِ ساعت در آن مکان چگونه اتفاق افتاده است. بسیار بعید است که پاسخ قبلی به ذهن من خطور کند. یعنی اینکه تا آنجا که می‌دانم این ساعت همواره اینجا بوده است؛ اما چرا این جواب نباید آن گونه که برای سنگ مفید بود برای ساعت مفید باشد؟ چرا جواب مذکور آن گونه که در مورد اول قابل قبول بود در مورد دوم پذیرفتنی نیست؟

تنها دلیل، آن است که وقتی ساعت را واری می‌کنیم می‌بینیم اجزای گوناگون آن برای هدفی ساخته و به یکدیگر مرتبط شده‌اند، (چیزی که در مورد سنگ نمی‌توان کشف نمود). مثلاً این هدف که اجزای مذکور، طوری طرح‌ریزی و به هم پیوند داده شده‌اند که تولید حرکت کنند و حرکت مذکور چنان تنظیم شده است که زمان را در شبانه‌روز نشان دهد. یعنی اگر اجزای مختلف به گونه‌ای متفاوت از آنچه هستند ساخته می‌شدند، مثلاً در اندازه‌ای متفاوت با آنچه دارند یا به هر روش یا ترتیب دیگری غیر از وضعیت کنونی تعبیه شده بودند، در این صورت، یا اساساً هیچ حرکتی در ساعت به وقوع نمی‌پیوست و یا هیچ حرکتی که تأمین‌کننده کاربرد کنونی آن باشد، واقع نمی‌شد.»

در تقریر پیلی شرط منظم بودن مجموعه، هماهنگی غایتمند اجزای مختلف آن در نظر گرفته شده است.

پس در نتیجه غایتمندی و هدفمندی شرط اساسی این نوع نظم می‌باشد و ما در مجموعه‌های منظم، شاهد هماهنگی غایتمند هستیم.

و به صورت خلاصه آموختیم مراد از نظم در برهان نظم، همان نظم غایی (هماهنگی غایتمند) می‌باشد که توضیحاتش در بالا آمد.

نظم غایی چگونه دلالت بر آگاهیِ ناظم دارد؟

همان‌طور که در بخش‌های قبلی متوجه شدیم طبق این اصل که «صفت اثر دلالت بر صفت مؤثر دارد» ما با مشاهدهٔ نظم در جهان هستی، پی به وجود ناظم می‌بریم اما اینکه چطور با مشاهدهٔ نظم در اثر، صفت «آگاهی مؤثر» نیز اثبات می‌شود را در این بخش بررسی می‌کنیم؛ یعنی چگونه با مشاهدهٔ نظم یا هماهنگی‌های غایتمند در جهان هستی و حیات زمینی اطرافمان، متوجه مؤثری آگاه می‌شویم؟

آنچه مسلم است این است که ما با دیدن شیء یا موجودی ساخت‌یافته و منظم که به‌سوی غایت و هدفی خاص در حرکت است نمی‌توانیم بگوییم که تصادفی یا از عدم ایجاد شده است (زیرا فاقد شیء، اعطاکنندهٔ شیء نیست) مثلاً اگر این شیء را ساعت در نظر بگیریم، با دیدن نظم و هماهنگی بین اعضایش به این نتیجه می‌رسیم که باید مؤثری ناظم و هدف‌دار داشته باشد.

زیرا نظم مجموعه‌های پیچیده‌ای نظیر ساعت، موجودات زنده، ساختار DNA و ... حاصل قوانین تصادفی نیستند، بلکه به طراحی نیاز دارند که آگاه، قانون‌گذار و هدف‌دار است و با

طراحی آگاهانه، جهت رسیدن به غایت مطلوب اقدام می‌کند؛ زیرا همان‌طور که در تعریف نظم مشخص شد، وجود هماهنگی غایتمند در اجزای مجموعه، دلالت بر منظم بودن مجموعه دارد؛ یعنی حتماً باید موجودی آگاه و دارای هدف وجود داشته باشد که برای رسیدن به هدفش، چیزی (غایت) را طراحی کند که به وسیله آن شیء به هدفش برسد، مانند ساخت ساعت برای تعیین زمان یا ساخت چشم برای دیدن محیط و

پس در بطن تعریف نظم، صفت آگاهی و هدفمندی برای مؤثر آن اثر منظم اثبات می‌شود.

به عبارتی:

اثر: ساعت

صفت اثر: نظم غایی (وجود هماهنگی غایتمند بین اجزایش)

صفت مؤثر: ناظم هدفدار

مؤثر: طراح آگاه

پس واضح است وقتی به مفهوم نظم دقت شود، وجود هدف و غایت در مجموعه منظم مشخص خواهد شد؛ در نتیجه مؤثر آن، ناظمی هدفدار می‌باشد که برای رسیدن به هدفش، غایتی را در نظر گرفته تا به وسیله آن هدفش تحقق یابد و چون داشتن هدف و طراحی کردن، مخصوص موجودات هوشمند و آگاه می‌باشد پس منطقی است، همان‌طور که ما با دیدن ساعت به مؤثری آگاه برای آن پی می‌بریم (ساعت‌ساز) با دیدن موجودات زنده نیز به مؤثری آگاه (خدا) پی ببریم.

احمدالحسن در این باره می‌نویسند:

(ازجمله این استدلال‌ها، دلیل قانون‌گذاری است: وجود قوانین در اثر، بر قانون‌گذاری مؤثرش دلالت دارد و در نتیجه دال بر عالم بودن مؤثر است؛ که اثبات آن، مورد نظر ما می‌باشد.

ازجمله این استدلال‌ها دلیل نظم است: وجود نظم در اثر، بر نظم‌دهندگی مؤثرش دلالت دارد و لذا دال بر عالم بودن مؤثر است؛ که اثبات آن مورد نظر ما می‌باشد.

ازجمله این استدلال‌ها، دلیل هدف است: وجود هدف برای اثر، بر هدف‌دار بودن مؤثرش دلالت دارد و در نتیجه دال بر عالم بودن مؤثر است؛ که اثبات آن مورد نظر ما می‌باشد.

ازجمله این استدلال‌ها، دلیل حکمت است: موصوف بودن اثر به حکمت، خواه در سخن باشد و خواه در عمل، بر حکیم و دانا بودن مؤثرش دلالت دارد؛ که اثبات آن مورد نظر ما می‌باشد.

خلاصه استدلال چنین است:

با دیدن یک موجود منظم و ساخت‌یافته، می‌فهمیم که مؤثر آن، دانا و قادر به نظم‌دهی است؛ در نتیجه وجود مؤثر نظم‌دهنده و دانا اثبات می‌شود. هنگامی که با سخن یا عملی حکیمانه روبه‌رو شویم، می‌دانیم که از فردی حکیم صادر شده است و وجود مؤثری حکیم اثبات می‌شود؛ مثلاً هنگامی که مجموعه‌ای از درختان میوه‌دار را که با نظم خاصی کاشته شده‌اند، ببینیم، حکم می‌کنیم کسی که آن‌ها را کاشته، حتماً نظم‌دهنده و هدف‌دار بوده و از همین رو می‌گوییم که او نسبت به آنچه انجام داده، دانا و آگاه است و به‌عنوان مثال خواهیم گفت که او یک انسان است؛ ولی هنگامی که با جنگلی پر از درختان نامنظم و بدون نظم و ترتیب مواجه شویم، صفت بی‌نظمی درختان، ما را به این مطلب راهنمایی می‌کند که انسان این درختان را نکاشته است. این دلیل عموماً می‌تواند در حیطه حیات زمینی قابل تطبیق باشد و نمونه‌های آن، خصوصاً در مورد انسان بسیار فراوان‌اند؛ زیرا انسان ویژگی‌های خاصی دارد که نشان می‌دهد مؤثر اصلی و پدیدآورنده او، دانا و توانا بر نظم‌دهی و هدف‌دار است.^۱

۱- احمدالحسن، توهّم بی خدایی، ص ۲۰۵ - ۲۰۶.

به طور کلی صفات قانون گذار، طراح، ناظم و هدف دار دلالت بر آگاهی و هوشمندی دارند و اگر برای مثال، وجود قوانین در جهان اثبات شود مؤثر آن قانون گذار آگاه خواهد بود یا اگر هدفمندی اثبات شود مؤثر آن هدف دار آگاه خواهد بود و همچنین سایر صفات؛ زیرا ما جز از وجودی هوشمند، عالم و آگاه، انتظار وضع قوانین، هدف گذاری، طراحی و خلق مجموعه های منظم را نداریم؛ و از آنجا که مجموعه های منظم، غایتمند و هدفمند هستند و نیز طراحی شده و تابع قوانین اند، در نتیجه قطعاً مؤثر آنها باید آگاه و هوشمند باشد.

چگونه مجموعه های منظم در جهان را تشخیص دهیم؟

برای تشخیص مجموعه های منظم در طبیعت باید ابتدا معنای نظم را بدانیم که عبارت است از وجود هماهنگی غایتمند بین اجزای آن مجموعه. هدفمندی و غایتمندی، معیارهای بسیار خوبی برای تمییز مجموعه های منظم از غیرمنظم هستند.

نکته: در برخی مواقع ما می توانیم غایت را درک کنیم ولی ممکن است از درک هدف عاجز باشیم.

به عبارتی برخی مواقع ممکن است ما نتوانیم هدف سازنده برخی اشیای پیچیده و ساخته شده را درک کنیم؛ مثلاً وقتی شما وارد یک نمایشگاه لوازم صنعتی می شوید و ابزارهای پیچیده مختلف را می بینید، چون تخصصی در رشته های مختلف صنعتی ندارید شاید برایتان سؤال شود این ابزارهای پیچیده صنعتی برای چه هدفی ساخته شده اند؟

لیکن ما به دلیل ندانستن هدف، نمی‌توانیم غایتمندی و ساخت‌یافتگی آن‌ها را (که حاصل طرح و تدبیر هستند) انکار کنیم.

یعنی اگر ما در جایی یک صندلی را دیدیم به‌صرف مشاهده‌ی هماهنگی غایتمند اجزای صندلی (تکه‌های چوب برش‌خورده در سازه‌های مختلف، میخ‌ها، اتصالات خاص و ...) به وجود نظم در آن پی می‌بریم، بی‌آنکه، دانستن هدف (مثلاً نشستن روی آن) برای ما مشخص شود، زیرا غایت و هماهنگی غایتمند را دیده‌ایم و تصادفی به وجود آمدن آن غیرمحتمل و غیرمعقول می‌باشد.

پس صرفاً مشاهده‌ی غایت، برای اثبات وجود نظم کافی است.

اما وقتی به جهان اطراف خود نگاه می‌کنیم و سعی در تشخیص مجموعه‌های منظم داریم، ابتدا متوجه غایت مجموعه‌ها، نظیر موجودات زنده، کهکشان‌ها و ... می‌شویم.

یعنی ما در ابتدا چشم و اجزای پیچیده و هماهنگ آن را می‌بینیم و سپس به وجود قوانین و ساخت‌یافتگی در روابطشان پی می‌بریم و آنگاه متوجه می‌شویم طراحی در کار است که غایتش ساختن چشم و هدفش دیدن می‌باشد، پس مؤثر آن طراحی آگاه می‌باشد.

و به همین ترتیب ما می‌توانیم تمام موجودات زنده و مجموعه‌ها را در جهان بررسی کنیم. بنابراین اگر در مجموعه‌های منظم دقت شود، آشکار می‌گردد که دو عنصر اصلی و سازنده مفهوم نظم، عبارت‌اند از:

الف. طراحی و برنامه‌ریزی

ب. غایتمندی (هدفمندی)

و به عبارتی این دو عنصر با هم آمیخته‌اند، زیرا هیچ طراحی و برنامه‌ریزی، بی‌هدف نیست، اما معیار مهم برای تشخیص مجموعه‌های منظم عبارت است از:

- هماهنگی غایتمند بین اجزای آن.

و اکنون با مثالی مطالب پیشین را مرور می‌کنیم.

برای مثال، اجزای صندلی با هماهنگی خاصی که طبق طرح مشخصی تعیین می‌شود، به‌صورت مرتب کنار هم قرار می‌گیرند؛ در نتیجه این مجموعه از روی طرحی نوشته‌شده، ساخته شده تا به غایت یا شکل مد نظر برسد و برای هدف ما یعنی نشستن مناسب باشد؛ که این پروسه جز از موجودی هدف‌دار و آگاه توقع نمی‌رود؛ زیرا ابتدا انسانی به این فکر افتاده است وسیله‌ای برای نشستن اختراع کند، پس با هدف ساختن وسیله‌ای برای نشستن، در ذهن خود وسیله‌ای را تصور کرد (غایت) و سپس شروع به کشیدن طرح آن نمود و پس از تکمیل طراحی و نقشه، با رعایت قوانین خاص و ضابطه‌های تعیین‌شده در طرح، اجزای صندلی را برش زده و به‌صورت هماهنگ و مرتبط کنار هم قرار داد و در نتیجه صندلی (غایت) را برای نشستن (هدف) ساخت.

بنابراین ما وقتی در جهان هستی، پیچیدگی و هماهنگی‌های غایتمند را می‌بینیم، متوجه مجموعه‌های منظم می‌شویم و در نتیجه به مؤثری ناظم، هدف‌دار و آگاه پی می‌بریم. اما خدانا باوران از آنجاکه با قبول این نظم و پیچیدگی غایتمند راهی نداشتند جز اقرار به وجود مؤثری آگاه و هدف‌دار، از این‌رو به روش‌های مختلف سعی کردند برهان نظم را زیر سؤال ببرند زیرا جهان ما پر است از این نظم‌های غایتمند.

و در مقالات بعدی شبهات خدانا باوران در مورد برهان نظم را بررسی خواهیم کرد.

برای مطالعه سایر مقالات اثرات خداوند در جهان به کانال تلگرامی ما مراجعه نمائید.

<https://telegram.me/tavahomelhad>

با ما همراه باشید

آدرس وبسایت انصار امام مهدی (ع) <https://www.almahdyoon.co>

آدرس وبسایت مؤسسه وارثین ملکوت <https://www.varesin.org>

آدرس کانال تلگرامی <https://telegram.me/tavahomelhad>

آدرس کانال یوتیوب <https://www.youtube.com/channel/UCpy18F1vJzBhYMZb46smiJg>

آدرس پیج اینستاگرام https://www.instagram.com/the_atheism_delusion

آدرس فیسبوک <https://www.facebook.com/tavahome.bikhodaei>

آدرس گروه تلگرامی <https://t.me/joinchat/AAAAAEDNaXRksQrMvWv> tg

ایمیل Atheism_delusion@varesin.org

لینک مطالعه آنلاین کتاب توهّم بی خدایی <https://www.almahdyoon.co/doa.html>

www.varesin.org